

P O S U D E K

doktorské disertační práce PhDr. Aleny Novotné *Výuka syntaxe českého jazyka na měšťanských školách v letech 1918-1939*

Předložená disertační práce PhDr. Aleny Novotné (239 stran + přílohy) se věnuje tématu v dnešní době více než aktuálnímu. Její náplň jistě pomůže lépe se orientovat na základě zjištěných historických skutečností v současných otázkách výuky syntaxe na našich školách. Práce je rozdělena do tří částí (I. Teoretická část /s.11-63/, II. Výzkumná část /s. 64 -202/ , III. Závěr /s.203-211/) a doplněna celou řadou příloh věnovaných přehledu učebnic, didaktických příruček, výnosům ministerstva školství , ale i biografickým informacím o pedagogích a didakticích zmiňovaných v práci atd. Velmi hodnotné jsou i tabulky, které porovnávají shody a rozdíly v učivu jednotlivých učebnic a shody a rozdíly tohoto učiva v porovnání s platnými osnovami. Vypracování těchto tabulek bylo jistě velmi pracné a časově náročné, obsahově je však velmi zajímavé.

Teoretická část seznamuje s výzkumnými cíli práce, metodickými postupy a postavením měšťanské školy a učitele ve společnosti zkoumaného období, všímá si vlivu časopisu Naše řeč a PLK na jazykové vzdělávání. Zvláště je třeba vyzdvihnout kapitolu o učiteli měšťanské školy a jeho vzdělávání (s. 35n.). Vyzdvihuje význam zkoušky učitelské způsobilosti. V současné době, kdy se začíná opět diskutovat o celoživotním vzdělávání učitelů a připravuje se kariérní řád, lze v této kapitole najít hodně podnětů. Mezi zkoumanou literaturou k tomuto tématu je nutno připomenout, že sama autorka se dlouhodobě tomu problému věnuje (publikovala šest studií o těchto otázkách).

Výzkumná část, jak už naznačuje výrazná stránková dotace, představuje skutečně hlubokou sondu do tehdejšího stavu našeho školství, speciálně do výuky českého jazyka a syntaxe. Autorka zkoumala úroveň jednotlivých osnov, učebnic a cvičebnic, které se v té době užívaly. Vysvětluje termín „vyučovací jazyk československý“, rozebírá časopisy a metodické příručky, které se výukou syntaxe zabývají. Velkým kladem tehdejší výuky mluvnice češtiny byla skutečnost, že na všech stupních škol – až po školy vysoké – byly používány

v různých verzích Gebauerovy mluvnice, čímž bylo zaručeno obdobné pojetí výuky a přirozená návaznost práce v hodinách českého jazyka (s. 49). Pro současného čtenáře je uklidňující, že všichni učitelé i autoři si stěžují na přetíženost žáků a nedostatky v pravopisných znalostech. Jak vyplývá z výzkumu A. Novotné, přelomovým rokem zkoumaného období byl rok 1932 s „bojem o osnovy“ a nejvýznamnější rozdíly se projevují právě před a po tomto roce.

Protože si autorka zvolila historické téma, výzkum musel být založen na studiu primárních materiálů (výnosy ministerstva školství, osnovy, mluvnice a učebnice). Tato metoda je velmi náročná především na shromažďování materiálu a pak na jeho rozbor. Metoda však velmi dobře posloužila cíli práce, totiž odpovědi na otázku, jaké bylo pojetí syntaxe na měšťanských školách v letech 1918-1939.

Své teoretické znalosti pedagogické autorka dobře uplatnila v úvodních kapitolách výzkumné části nazvaných Didakticko-metodické postupy ve vyučování skladbě na měšťanských školách a Pedagogicko-didaktické činitele ovlivňující jazykové vyučování. Významně se věnuje pojetí reformní pedagogiky a jejímu vlivu na všechny tehdy používané učebnice. Zvláště bych vyzvedla pozornost, kterou autorka věnovala učebnicím Ludmily Žofkové. Po celkové charakteristice učebnic se soustředila na syntaktické učivo a podrobně rozebrala všechna témata (větné členy, souvětí) a jejich procvičování. Za velmi zdařilou považuji kapitolu o grafickém znázorňování a jeho funkcích. Při výkladech o větných členech autorka střídá termín rozvíjecí a rozvíjející a z výkladů není patrné, zda se toto střídání objevuje také v jednotlivých učebnicích, popř. u jednotlivých autorů.

Práce je zpracována poměrně pečlivě, přesto však trpí některými formulačními a pravopisnými nedostatky. Nedopatřením se zřejmě stalo, že v mém výtisku je dvakrát strana 159, formulačně snižuje úroveň velmi časté opakování slova *případně*, vazby *jedná se* a spojky *ale* na druhém místě ve větě: *Na místě je ale třeba zdůraznit...místo Na místě je však...(s.38)*. Z jiných nedostatků: *východiskem, který sjednocoval (s.28)*, *učitelé byli vystavěni mnoha sporným příkladům (s.56)*, *tento fakt nelze neopominout (s. 38)*. Pokus o litotes zde v žádném případě není na místě. Poněkud nadnesené je konstatování na s.159, že se autorka bude věnovat *vztahu jazykovědy a syntaktického*

jazykového vyučování , když rozebírá názory jednotlivých autorů učebnic na termíny užívané v jejich učebnicích. Autorka by měla vysvětlit citát A. Janů, že „*metoda mluvních cviků nabízela (zdánlivě) snadnou cestu ke zvládnutí pravopisného učiva*“, adjektivum má podobu *procentuální nikoli procentuelní*. A. Novotná si musí ujasnit rozdíly mezi adjektivy *třídící a třídící, hodnotící a hodnotící*. Kritéria jsou vždy hodnotící, protože slouží k hodnocení atd. Na s. 145 upozorňuji na faktickou chybu: *František Vítek (1869-1880)*. Další drobné formulační nedostatky jsem vyznačila v textu, pokud bude autorka s textem pracovat, jistě jí poslouží.

Pravopisná stránka práce je uspokojivá, v předložené verzi zůstalo jen několik interpunkčních nedostatků (s. 13, 26, 44 aj.), autorka si musí ujasnit používání podob se s nebo z v cizích slovech. I když pravidla připouštějí obě podoby, není vhodné je střídat v jednom textu. Měla by se rozhodnout pro jednu z variant (filozofie/filosofie).

Autorka prokázala schopnost soustavné vědecké práce, která zvláště s historickým materiálem vyžaduje velkého soustředění. Její práce dokazuje, že umí získaný materiál správně zhodnotit a vytěžit z něj závěry pro současný stav bádání o daném problému. Aktuálnost tématu jsem připomněla už v úvodu svého posudku a doufám, že poučení zde odhalená a precizně formulovaná využijí ti, kteří se rozhodnou zasahovat do výuky syntaxe v dnešní době.

Předložená práce *Výuka syntaxe českého jazyka na měšťanských školách v letech 1918-1939* splňuje všechny požadavky kladené na doktorskou práci. Doporučuji ji proto přijmout k obhajobě a po jejím úspěšném průběhu souhlasím s udělením titulu Ph.D.

V Praze dne 9. června 2012

Prof. PhDr. R. Kvapilová Brabcová, CSc.

